

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้เห็นความจำเป็นและให้ความสำคัญกับการให้ความสำคัญกับการให้ความสำคัญคุ้มครองและรักษาสิทธิของบุคคลผู้มาเป็นพยานมากขึ้น โดยบัญญัติหลักการคุ้มครองพยานไว้ในมาตรา 244 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานได้ออกภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งมุ่งเน้นถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างมาก ทั้งนี้การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำไม่ได้ เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนแก่สาระสำคัญแห่งสิทธิและเสรีภาพไม่ได้ (มาตรา 29) ซึ่งการคุ้มครองพยานนั้นจะต้องมีมาตรการที่เกี่ยวข้องกับการที่จะจำกัดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เช่น การนำตัวพยานไปอยู่ในสถานที่อื่น การจับเจ้าหน้าที่ไปควบคุมการเปลี่ยนแปลงสิทธิของบุคคล เมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายไว้เป็นการเฉพาะเพื่อที่จะจำกัดสิทธิดังกล่าว เจ้าหน้าที่ก็ไม่อาจดำเนินการโดยปราศจากความยินยอมได้ การที่จะดำเนินการคุ้มครองจึงต้องได้รับความยินยอมของพยาน พยานต้องสมัครใจที่จะเข้าสู่การคุ้มครองของเจ้าหน้าที่ ถ้าพยานไม่ยินยอมให้มีการคุ้มครองก็ไม่อาจเข้าไปคุ้มครองได้แต่อย่างใด ทั้งนี้หลักความยินยอมเป็นหลักการสำคัญของกฎหมายคุ้มครองพยาน ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 และระเบียบที่เกี่ยวข้องก็ได้ระบุถึงประเด็นความยินยอมดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 มาตรา 6 ในกรณีที่พยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย พนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาล หรือสำนักงานคุ้มครองพยาน แล้วแต่กรณี อาจจัดให้พยานอยู่ในความคุ้มครองตามที่เห็นเป็นการสมควร หรือตามที่พยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องได้ร้องขอ และในกรณีจำเป็นบุคคลดังกล่าวจะขอให้เจ้าพนักงานตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยให้ความคุ้มครองแก่พยานได้ตามความจำเป็น ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมจากพยาน พระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 มาตรา 9 เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าพยานจะไม่สามารถปลอดภัย พยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้อง เจ้าพนักงานอาจ

ยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย เพื่อขอใช้มาตรการพิเศษ ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมจากพยาน

4.1 กระบวนการในชั้นสอบสวนและกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล

กรณีการขอให้ปิดชื่อ ชื่อสกุล ของพยาน ตั้งแต่ในชั้นสอบสวนและในชั้นการพิจารณาของศาลซึ่งอาจจะกระทบต่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในหลักการที่ต้องการคุ้มครองสิทธิของจำเลยได้ทั้งเรื่องสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้าพยาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ที่ต้องพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย และหลักเกณฑ์ในเรื่องการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา อีกทั้งอาจเป็นการขัดกับมาตรฐานสากลของหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญาได้ ดังนี้

1. หลักเกณฑ์ในเรื่องสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้าพยาน (Right to Confront Witness) หลักเกณฑ์นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นหลักประกันว่าพยานที่ให้การเป็นพยานต่อจำเลยจะต้องปรากฏตัวและแสดงข้อเท็จจริงในศาลและเป็นการให้สิทธิจำเลยที่จะอยู่ร่วมในการพิจารณาทุกขั้นตอน ซึ่งสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ารวมไปถึงการที่จำเลยจะได้รับรู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้กล่าวหาเพื่อที่จะได้สามารถต่อสู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความน่าเชื่อถือของพยานและสิทธิในการถามค้านพยานด้วย การที่จำเลยเผชิญหน้ากับพยานที่ให้การเป็นพยานในศาลเป็นการประกันสิทธิว่าพยานจะได้รับความกดดันต้องให้ความตามความเป็นจริงและพยานฝ่ายตรงข้ามจะถูกถามค้านโดยฝ่ายจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดีในขณะเดียวกันศาลก็สามารถค้นหาความจริงจากการที่คู่ความเผชิญหน้ากันอยู่

หลักการนี้มีแนวคิดมาจากการให้สิทธิจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่เพราะเป็นการยกระดับฐานะของผู้ถูกกล่าวหาที่เป็นเพียงผู้ถูกซักฟอกมาเป็นผู้ร่วมในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณา ซึ่งแนวทางให้สิทธิจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่นี้ จำเลยจะต้องมีสิทธิที่จะรับทราบว่าคุณถูกกล่าวหาว่าอย่างไร หมายถึง สิทธิที่จะทราบว่าโจทก์กล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดด้วยการกระทำและพฤติการณ์อย่างไรและพยานที่โจทก์นำเสนอขึ้นได้แสดงหรือกล่าวข้อเท็จจริงอันแสดงให้เห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอย่างไร สามารถรับรู้ข้อกล่าวหาและพยานหลักฐานของฝ่ายตรงข้ามได้ อันจะทำให้ตนเองสามารถแก้ต่างหรือแก้ข้อกล่าวหาเพื่อให้หลุดพ้นจากข้อกล่าวหาได้ดีที่สุด

การปิดชื่อตัว ชื่อสกุลและที่อยู่ของพยานไม่ให้รู้ความอีกฝ่ายหนึ่งล่วงรู้ตามหลักการต่อสู้คดีที่จำเลยอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่า จำเลยไม่ได้รับความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีเพราะ

ไม่สามารถทราบได้ว่าพยานบุคคลที่ฝ่ายโจทก์อ้างมานั้นเป็นใครและมีความถูกต้องแท้จริงเพียงใด ซึ่งเป็นอุปสรรคในการค้นหาความจริง

2. หลักเกณฑ์ในเรื่องการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา แนวคิดนี้เป็นการปกป้องคุ้มครองบุคคลผู้ตกอยู่ในฐานะผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับทราบถึงพยานหลักฐานที่จะนำมาพิสูจน์ความผิดที่ถูกกล่าวหา อันมีแนวคิดพื้นฐานมาจากประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์ ที่ใช้ระบบกล่าวหา ซึ่งมีกระบวนการพิจารณาภายใต้หลักการที่ว่า คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน ซึ่งย่อมเป็นหลักประกันได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับความเสมอภาคในการต่อสู้คดี โดยการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญามีทั้งเปิดเผยก่อนมีการพิจารณาและการเปิดเผยในระหว่างมีการพิจารณา

การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณา คือ กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาคดีที่ใช้กัน โดยคู่ความฝ่ายหนึ่งสามารถรับทราบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความครอบครองของอีกฝ่ายหนึ่งได้ ส่วนการเปิดเผยข้อเท็จจริงในระหว่างพิจารณานั้น เป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในระหว่างการพิจารณาของศาล ซึ่งเป็นการเปิดเผยต่อเนื่องจากในชั้นก่อนการพิจารณาเมื่อมีข้อเท็จจริงหรือหลักฐานเพิ่มเติมเข้ามา

วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยก็คือการค้นหาความจริง การให้โอกาสแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้เข้าถึงข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่จะทำให้ประเด็นในคดีกระจ่างขึ้นจะทำให้การดำเนินคดีอาญาในการค้นหาความจริงสมบูรณ์มากที่สุด อันจะทำให้การพิจารณาคดีอาญาดำเนินไปอย่างเป็นธรรม อีกทั้งเมื่อมีกรณีที่มีการขอให้ปิดชื่อ ชื่อสกุลของพยานทั้งในชั้นสอบสวนและในชั้นพิจารณาคดีนั้นอาจขัดกับหลักการในข้อ 2 คือ สิทธิได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดี และสิทธิที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ

(1) ปฎิญาสากล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 10.11 รับรองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยซึ่งกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาให้ได้รับการปฏิบัติที่เป็นธรรมในระหว่างการดำเนินคดีอาญาหลายประการ ดังนี้

1.1 บุคคลชอบที่จะได้รับความเท่าเทียมกันอย่างบริบูรณ์ในด้านที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลซึ่งเป็นอิสระและไร้อคติ ในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใดๆ ทางอาญา

1.2 สิทธิได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจะมีการพิสูจน์ว่าผู้นั้นกระทำความผิดตามกฎหมายภายในการพิจารณาโดยเปิดเผยและผู้นั้นมีหลักประกันที่จำเป็นในการต่อสู้คดี

(2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางแพ่ง (พลเมือง) และทางการเมือง ข้อ 14 รับรองสิทธิของบุคคลทุกคนที่จะได้รับการพิจารณาของศาลในคดีอาญา

2.1 บุคคลทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย

2.2 ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำอย่างเสมอภาคเต็มที่ ดังต่อไปนี้

(ก) สิทธิที่จะได้รับแจ้งสภาพและข้อหาตลอดจนรายละเอียดแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยพลันในภาษาที่บุคคลนั้นเข้าใจได้

(ข) สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อสู้คดี และมีสิทธิติดต่อกับทนายความได้ตามความประสงค์ของตน

(ค) สิทธิที่ได้รับการพิจารณาโดยไม่ชักช้า

(ง) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าและสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือผ่านทางผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายตามที่ประสงค์

(จ) สิทธิตรวจสอบพยานหรือถามค้านพยานซึ่งเป็นพยานฝ่ายตรงข้ามหรือเป็นพยานฝ่ายตนที่ให้การเป็นประจักษ์ต่อตน

สำหรับประเทศไทยก็ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้าพยานและรับรู้ถึงข้อมูลเกี่ยวกับพยานบุคคลที่ได้ให้การเป็นประจักษ์ต่อตนในคดีอาญาไว้เช่นเดียวกัน ดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 172 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า การนั่งพิจารณาและสืบพยานในศาลให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 วรรคหนึ่งและวรรคสอง บัญญัติว่า เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมในคดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธ เมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ศาลอาจกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้ โดยแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน

ก่อนวันตรวจพยานหลักฐานตามวรรคหนึ่งไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายรับไปจากเจ้าพนักงานศาลและถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมให้ยื่นต่อศาลก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า ภายใต้บังคับมาตรา 173/1 ในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาโจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานโดยแสดงถึงประเภทและลักษณะของวัตถุ สถานที่พอสังเขปหรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งโจทก์ประสงค์จะนำสืบหรือขอให้ศาลไปตรวจหรือ

แต่งตั้งศาลไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานพร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนเพียงพอเพื่อให้จำเลยรับไป ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย

ทั้งนี้กรณีที่ถูกหมายกำหนดให้ในวันนัดตรวจพยานหลักฐานก่อนนัดสืบพยานซึ่งกำหนดให้มีการยื่นบัญชีระบุพยานอันเป็นมาตรการหนึ่งที่จะเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนที่จะนำสืบโดยวัตถุประสงค์ของการกำหนดดังกล่าวมีดังนี้

1. เพื่อให้กระบวนการค้นหาความจริงดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรมเมื่อคู่ความแต่ละฝ่ายได้รับทราบถึงพยานหลักฐานของอีกฝ่ายล่วงหน้า ก็จะมีเวลาเพียงพอที่จะตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานนั้น อันจะเป็นการลดการจู่โจมพยานหลักฐานและช่วยให้การถามค้านเพื่อการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานอีกฝ่ายหนึ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. เพื่อส่งเสริมให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานและยอมรับข้อเท็จจริงกันมากขึ้น การที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีโอกาสเห็นและตรวจสอบพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงจะนำไปสู่ความชัดเจนที่โจทก์ประสงค์จะให้ลงโทษและจำเลยจะได้ไม่หลงต่อสู้และหากมีการยอมรับในความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงของอีกฝ่ายหนึ่งก็จะทำให้ประเด็นข้อโต้แย้งและระยะเวลาในการดำเนินคดีลดลงด้วย

3. เพื่อให้คู่ความเตรียมพร้อมในการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล การกำหนดให้คู่ความทุกฝ่ายต้องยื่นบัญชีระบุพยานและแถลงแนวทางในการนำเสนอพยานหลักฐานในวันตรวจพยานหลักฐาน จะช่วยให้ศาลและคู่ความทุกฝ่ายเข้าใจรูปคดีได้ดียิ่งขึ้นก่อนเริ่มทำการสืบพยาน

4. เพื่อให้สืบพยานได้อย่างต่อเนื่อง ลดการจู่โจมพยานหลักฐานในคดี คู่ความมีโอกาสตรวจสอบพยานหลักฐานเท่านั้น

ดังนั้นจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับทราบว่าจะมาเบิกความยืนยันการกระทำความผิดของตนเป็นใคร มีความสัมพันธ์อย่างไรกับพยาน เพื่อที่ตนจะได้มีโอกาสเตรียมคดีและต่อสู้ได้อย่างเต็มที่ เมื่อมีการปกปิดชื่อ ชื่อสกุลของพยาน จำเลยก็อาจทราบได้อย่างชัดเจนว่าพยานเป็นใคร ตนจะต่อสู้คดีไปในแนวทางใดเพื่อให้ตนหลุดพ้นจากการกล่าวหา เนื่องจากจำเลยย่อมยังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าจะพิสูจน์จนสิ้นสงสัยว่าตนเป็นผู้กระทำความผิด อีกทั้งจำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้า อาจทำให้จำเลยเสียเปรียบได้

จากผลกระทบของมาตรการไม่เปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุลและที่อยู่ของพยานในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่มีต่อสิทธิของจำเลย การนำไปใช้จึงต้องกำหนดกรอบไว้อย่างเคร่งครัด เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างความจำเป็นในการคุ้มครองพยานกับสิทธิของจำเลยต่อการพิจารณาคดี

ที่เป็นธรรม การที่ศาลจะพิจารณาให้มีการปกปิดชื่อ ที่อยู่ของพยานศาลจะต้องพิจารณาถึงความจำเป็น ฉุกเฉิน เป็นรายกรณี ทั้งพฤติการณ์ข่มขู่ที่มีต่อพยาน เป็นคดีที่มีความสำคัญ มีลักษณะองค์กรอาชญากรรม และภายใต้เงื่อนไขต่างๆ เช่น การไม่ทำให้เสียสิทธิการต่อสู้ของจำเลย มีเหตุจำเป็นคุ้มครองพยานให้ปลอดภัย โดยให้ศาลพิจารณาถึงภัยอันตรายที่พยานอาจได้รับถ้ามีการเปิดเผยชื่อ ที่อยู่และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชื่อตัว ชื่อสกุลหรือที่อยู่ของพยาน และเมื่อศาลจะรับฟังพยานบุคคลที่ไม่เปิดเผยชื่อ ชื่อสกุล ดังกล่าว ศาลจะต้องรับฟังประกอบพยานหลักฐานอื่นด้วย ไม่รับฟังเป็นพยานหลักฐานอย่างเดียวหรือใช้เป็นพยานหลักฐานที่จะเป็นตัวตัดสินชี้ถูกชี้ผิดได้อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของจำเลยประการหนึ่ง ส่วนเหตุผลในการไม่เปิดเผยชื่อ ชื่อสกุล ที่อยู่สมควรจะต้องมีการทบทวนเมื่อเวลาผ่านไปในระหว่างการพิจารณาคดีหรือหลังจากเสร็จสิ้นการพิจารณาแล้ว

4.2 วิเคราะห์การคุ้มครองพยานในกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

จากการศึกษามาตรการคุ้มครองพยานในต่างประเทศ ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศออสเตรเลีย และประเทศไทยนั้น มีมาตรการคุ้มครองพยานคล้ายกัน เพราะประเทศไทยได้นำแนวทางการคุ้มครองพยานของประเทศสหรัฐอเมริกามาบัญญัติเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 ขึ้นใช้บังคับ แต่มาตรการคุ้มครองพยานในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและออสเตรียมีความแตกต่างกับการคุ้มครองพยานในประเทศไทยค่อนข้างมากในหลายประเด็น เช่น การให้มีที่ปรึกษากฎหมายสำหรับพยาน ศาลมีบทบาทในการให้ความคุ้มครองพยานโดยตรง และการกำหนดให้ความคุ้มครองพยานภายหลังเสร็จสิ้นการพิจารณาคดีแล้ว แต่มีบางส่วนที่คล้ายกัน เช่น การให้คุ้มครองตัวพยานและบุคคลที่ใกล้ชิดกับพยานเช่นกัน ซึ่งทุกประเทศมีการคำนึงถึงความปลอดภัยของตัวพยานมากกว่าการให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และการคุ้มครองพยานทุกประเทศจะมีการออกกฎหมายคุ้มครอง เพื่อเกิดความชัดเจนในการกำหนดรูปแบบและขั้นตอนในการที่เจ้าหน้าที่จะนำมาปฏิบัติ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย เยอรมนี และประเทศไทย ให้ความสำคัญของพยาน และบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน แต่กฎหมายของไต้หวันยังบัญญัติแนวทางในการปฏิบัติยังไม่ชัดเจน ถ้าเทียบกับการคุ้มครองพยานของต่างประเทศที่มีการใช้บังคับเป็นกฎหมายมานานมากแล้ว ซึ่งประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่ริเริ่มโครงการคุ้มครอง ตั้งแต่ปี 1970 ดังนั้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 พบว่ายังมีปัญหาอยู่อย่างมาก โดยเฉพาะการบังคับใช้ตามมาตรการพิเศษของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ.2546 ดังนี้

บุคคลและประเภทคดีที่ให้ความคุ้มครอง

ประเทศไทยให้ความสำคัญในเรื่องการคุ้มครองพยาน เพื่อต้องการให้พยานมาเบิกความเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิดได้ และตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรและ พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้น เพื่อให้การคุ้มครอง ผู้ที่เป็นพยาน คือ พยานบุคคลที่จะมาให้หรือได้ให้ข้อเท็จจริงต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลเพื่อดำเนินคดีอาญา แต่ไม่รวมถึงจำเลยที่อ้างตนเองเป็นพยาน สามีหรือภริยาของพยาน บุพการีของพยาน รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย พยานต้องร้องขอใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานมาใช้บังคับ เว้นบุคคลดังกล่าวจะไม่ให้ความยินยอม เช่น คดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน กฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต หรือกฎหมายว่าด้วยศุลกากร คดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญา คดีความผิดเกี่ยวกับเพศตามประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหา ล่อไปหรือพาไปเพื่อการอนาจาร เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น และความผิดฐานพรากเด็กและผู้เยาว์ ความผิดตามกฎหมายว่าด้วยมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี หรือความผิดเกี่ยวกับการเป็นเจ้าของกิจการค้าประเวณี ผู้ดูแลหรือผู้จัดการกิจการค้าประเวณี หรือสถานการค้าประเวณี หรือเป็นผู้ควบคุมผู้กระทำการค้าประเวณีในสถานค้าประเวณี คดีความผิดเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม ได้แก่ ความผิดฐานอั้งยี่และช่องโจรตามประมวลกฎหมายอาญา และให้หมายความรวมถึงความผิดอื่นใดที่มีลักษณะเป็นการกระทำร่วมกันโดยกลุ่มอาชญากร ที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบและมีการวางเครือข่ายเป็นขบวนการหรือองค์กรลับอย่างซับซ้อนและเป็นคดีความผิดที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้อำนาจตั้งแต่สิบปีขึ้นไป หรือโทษสถานหนักกว่านั้น และคดีซึ่งสำนักงานคุ้มครองพยานเห็นสมควรให้ความคุ้มครองพยาน

ประเทศเยอรมันที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่นเดียวกับประเทศไทย สำหรับการคุ้มครองพยานบุคคลนั้น ได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่วางหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองพยานบุคคลซึ่งมีความเสี่ยงภัยจากการทำหน้าที่เป็นพยาน โดยกำหนดมาตรการในการคุ้มครองและลักษณะความเสี่ยงภัยของพยานบุคคลที่จะเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน ในกรณีที่พยานมีความเสี่ยงภัยไม่มาก ก็จะใช้มาตรการคุ้มครองพยานแบบธรรมดา แต่หากพยานมีความเสี่ยงภัยสูงก็จะใช้มาตรการพิเศษเพื่อให้การคุ้มครองพยานโดยไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิด และยังสามารถนำมาใช้กับการก่อการร้าย ความผิดเกี่ยวกับเพศ หรือ

การกระทำความผิดขององค์กรอาชญากรรมได้ โดยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและในกฎหมายตำรวจ ซึ่งให้คุ้มครองพยานทุกคนที่ตกอยู่ในอันตรายและอาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างสำคัญต่อการพิสูจน์ความจริงและต่อผลประโยชน์ในการต่อสู้คดี สามารถได้รับการคุ้มครองโดยพยานนั้นสมัครใจยินยอมที่จะรับการคุ้มครอง

ผู้ศึกษาเห็นว่าคล้ายประเทศไทยในส่วนที่ให้ความคุ้มครองแก่พยาน รวมถึงบุคคลใกล้ชิดกับพยาน และในส่วนที่ต้องได้รับความยินยอมจากพยานหรือบุคคลที่ใกล้ชิดกับพยานด้วย แต่แตกต่างจากประเทศไทยในด้านการระบุประเภทของคดีที่ให้ความคุ้มครองไว้ เยอรมนีให้ความคุ้มครองพยานในคดีทุกประเภทที่พยานมีความเสี่ยงภัยสูงโดยไม่ขึ้นอยู่กับลักษณะของการกระทำความผิดซึ่งในประเทศไทยในทางปฏิบัติพบว่าพยานไม่ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายและพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาลไม่ทราบว่าพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย เนื่องจากหากเป็นกรณีที่ยังไม่ทราบว่าผู้กระทำผิดนั้นเป็นผู้มีอิทธิพล หรือเป็นการกระทำขององค์กรอาชญากรรมจะเห็นได้จากที่ประเทศไทยเพิ่งจะปรากฏว่ามีการคุ้มครองพยานตามมาตราพิเศษเพียงรายเดียวเท่านั้น ในเบื้องต้นของการคุ้มครองพยานนั้น จึงเห็นว่ากฎหมายให้พยานจะช่วยแก้ไขปัญหาในเรื่องการรับรู้ถึงสิทธิของพยานที่ควรได้รับการคุ้มครอง เช่นเดียวกับการคุ้มครองพยานในเยอรมนี เพราะเมื่อมีที่ปรึกษากฎหมายให้พยาน พยานก็จะได้ทราบถึงสิทธิในการได้รับความคุ้มครอง

ประเทศสหรัฐอเมริกา ใช้ระบบกฎหมาย Common Law มีโครงการคุ้มครองพยาน ตั้งแต่ปี ค.ศ.1971 มีพยานเข้ามาอยู่ในโครงการคุ้มครองพยานจำนวนมากกว่า 6,600 ประเทศสหรัฐอเมริกา ประสบผลสำเร็จจากการคุ้มครองพยานภายในประเทศ และบุคคลที่เป็นพยานต้อง ให้ความร่วมมือกับทางการ และบุคคลนั้นต้องยินยอมเข้าโครงการ โดยอยู่ในอำนาจของอัยการสูงสุดในการให้ความคุ้มครอง คดีที่จะให้ความคุ้มครองต้องเป็นความผิดที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอาชญากรรม หรือความผิดร้ายแรงอื่น การให้ความคุ้มครองของประเทศสหรัฐอเมริกาคล้ายกับประเทศไทย ที่ให้ความคุ้มครองพยานและบุคคลที่ใกล้ชิดกับพยาน และต้องได้รับความยินยอมจากบุคคลที่จะคุ้มครองพยาน แต่แตกต่างในการให้ความคุ้มครองในคดีมากกว่าของประเทศไทย การคุ้มครองพยานของประเทศสหรัฐอเมริกาห้ามบุคคลที่ถูกคุ้มครองพยานเอาข้อมูลเกี่ยวกับพยานหลักฐานในคดีไปเผยแพร่ จะมีโทษทั้งจำและทั้งปรับ

ประเทศออสเตรเลียมีพระราชบัญญัติคุ้มครองและป้องกันพยาน ค.ศ. 1994 จัดตั้งโครงการให้ความคุ้มครองป้องกันและให้ความช่วยเหลือพยาน โดยมีผู้บัญชาการตำรวจแห่งประเทศไทย ออสเตรเลียเป็นผู้ดำเนินการตามโครงการนี้ และเป็นผู้มีอำนาจพิจารณารับบุคคลใดเข้ามาในโครงการ ตลอดจนมีอำนาจกำหนดรูปแบบการป้องกันและให้ความช่วยเหลือที่เหมาะสมแก่

ผู้ขอรับการคุ้มครอง การดำเนินการคุ้มครองพยานของประเทศออสเตรเลียขึ้นอยู่กับสำนักงานตำรวจ สหพันธรัฐออสเตรเลีย (Australian Federal Police) โดยมีอำนาจหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองพยานที่มีความเสี่ยงที่จะได้รับภัยอันตรายถูกกระทำทารุณกรรมและ ถูกข่มขู่คุกคามเพื่อให้พยานสามารถมาให้การในศาลได้และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของ กระบวนการยุติธรรม ผู้ที่มีหน้าที่คุ้มครองพยานในออสเตรเลีย คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ในระดับมลรัฐและระดับดินแดนที่รับผิดชอบโครงการคุ้มครองพยานในระดับท้องถิ่น ภารกิจการคุ้มครองพยานแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่การจัดหาที่พักถาวร และชั่วคราวให้แก่พยาน การคุ้มครองบุคคลอย่างใกล้ชิดก่อนหรือระหว่างพยานขึ้นศาล และการจัดให้พยานมีชื่อ-สกุลใหม่

หน่วยงานที่ให้ความคุ้มครอง

ประเทศไทยได้จัดตั้งสำนักงานคุ้มครอง กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เพื่อทำหน้าที่ในการช่วยเหลือประสานงานให้ความคุ้มครองพยาน เมื่อปรากฏแน่ชัดหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าพยานจะไม่สามารถได้รับความปลอดภัย พยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องกับพนักงานผู้มีอำนาจสืบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา หรือพนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา อาจยื่นคำร้องต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายเพื่อขอใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน โดยการยื่น คำร้องดังกล่าวจะต้องยื่นผ่านสำนักงานคุ้มครองพยาน อำนาจหน้าที่ของสำนักงานคุ้มครองพยานตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ดำเนินการคุ้มครองพยานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญา ทั้งการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ ประสานงานกับพนักงานสอบสวนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ พัฒนาระบบและมาตรการคุ้มครองพยานให้มีความเหมาะสมและเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เสนอแนะ ปรับปรุงและแก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบหรือข้อบังคับ ตลอดจนมาตรการต่างๆ ในการคุ้มครองพยาน ติดตามและประเมินผลการดำเนินการคุ้มครองพยาน ทั้งที่ดำเนินการโดยกรมและโดยหน่วยงานอื่น ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย ในลักษณะของการประสานการปฏิบัติงาน คือ ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันรับผิดชอบการคุ้มครองพยานตามอำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์กร โดยมีสำนักงานคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานหลัก เช่น สำนักงานตำรวจ กรมการปกครอง กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน กรมราชทัณฑ์ และ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยแต่ละหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องต้องไปออกกฎกระทรวงหรือระเบียบภายในหน่วยงานเพื่อรองรับการดำเนินการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไป

การคุ้มครองพยานในสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้วางระเบียบการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนเกี่ยวกับเรื่องการคุ้มครองพยานและการป้องกันพยานสำคัญในคดีอาญาไว้ กรณีที่เป็นพยานสำคัญในคดีและไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งหรือมีเหตุน่าเชื่อว่าจะเกิดอันตรายก่อนที่พยานจะไปเบิกความหรือมีการดำเนินการจะให้พยานหลบหนี พนักงานสอบสวนจะต้องรายงานชี้แจงเหตุผลเพื่อขอเบี่ยงเลี่ยงในการจัดหาสถานที่พักอาศัยชั่วคราวให้พยาน ถ้าเป็นกรณีฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ก็ให้แจ้งเหตุให้พนักงานอัยการทราบเพื่อขอสืบพยานปากนั้น และมีอำนาจในการยื่นคำร้องต่อสำนักงานคุ้มครองพยานเพื่อเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเพื่อให้การคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษต่อไป

การคุ้มครองพยานของพนักงานอัยการ เป็นการติดตามพยานให้มาศาลตามกำหนดนัดอำนวยความสะดวกในเรื่องการเบิกจ่ายค่าพาหนะและค่าตอบแทนพยานตลอดจนการให้ความปลอดภัยพยานตามระเบียบ

ประเทศเยอรมนี ให้ความสำคัญคุ้มครองพยานโดยใช้เจ้าหน้าที่ตำรวจทำหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองพยาน และศาลมีบทบาทในการคุ้มครองพยานในชั้นพิจารณา ศาลอาจให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยผ่านโทรทัศน์หากเกรงว่าจะเกิดอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือภัยอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือเสรีภาพของพยานหรือของบุคคลอื่นใด ศาลมีหน้าที่ที่จะต้องคุ้มครองพยาน โดยพยานจะต้องได้รับการคุ้มครองจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นต่อชีวิตหรือร่างกายที่เป็นผลเนื่องจากการเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาของศาล และมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้กำหนดแนวทางในการให้ความคุ้มครองซึ่งในประเทศไทยการให้ความคุ้มครองพยานนั้น ศาลในประเทศไทยไม่ได้มีบทบาทหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองพยานโดยตรงแต่อย่างใด จึงไม่อาจใช้ดุลพินิจในการให้ความคุ้มครองพยานได้ เช่นเดียวกับเยอรมนีที่กำหนดให้ศาลมีหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองแก่พยานหากเห็นว่าพยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัยในคดีทุกประเภท และสามารถสืบพยานลับหลังจำเลยได้ หากเป็นเหตุให้พยานไม่เบิกความตามความเป็นจริง ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาคดีระหว่างการซักถามพยานได้ โดยยังต้องคำนึงถึงการให้โอกาสจำเลยในการต่อสู้คดี

รัฐสภาสหรัฐอเมริกาได้มอบหมายให้ หน่วย U.S. Marshals (United States Marshals Service: USMS) ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการดำเนินการคุ้มครองและให้ความช่วยเหลือพยาน คือรักษาความมั่นคงและความเป็นธรรมของกระบวนการยุติธรรม และยึดหลักการบริหารจัดการโครงการคุ้มครองพยานอย่างเป็นกลางและไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด อัยการสูงสุด จะรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และออกข้อบัญญัติแนวทางโดยกำหนดว่าคดีประเภทใดมีความเหมาะสมที่จะต้องให้ความคุ้มครองพยาน โดยตำรวจศาลเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน

การตัดสินใจว่าจะให้ความคุ้มครองพยานคนใดจะอยู่ในดุลพินิจของหน่วยงานดังกล่าวขึ้นตรงต่อประธานาธิบดี ผู้ศึกษาเห็นว่า สำนักงานคุ้มครองพยานของประเทศไทยให้ความคุ้มครองพยาน โดยอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานเพื่อบำเนินการตามขั้นตอนของการคุ้มครองพยาน การคุ้มครองพยานหน่วยงานที่ให้ความคุ้มครองไม่มีความเชี่ยวชาญด้านการคุ้มครองพยานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเป็นเพียงการดำเนินงานในส่วนหนึ่งของหน่วยงานของตนเท่านั้น ไม่สามารถจะคุ้มครองพยานได้ตลอดเวลา ทั้งที่พยานต้องอยู่ในกระบวนการตั้งแต่ขั้นสอบสวน การพิจารณาคดีของศาล และหลังจากเสร็จสิ้นการพิจารณา ซึ่งไม่แน่นอนว่าพยานจะได้รับการคุ้มครองจนเสร็จสิ้นคดีและภายหลังเสร็จสิ้นคดีแล้วหรือไม่ ขั้นตอนแต่ละหน่วยงานก็อาจจะแตกต่างกันไป ไม่สอดคล้องกัน จนทำให้เกิดความสับสนต่อการปฏิบัติงานได้ และที่สำคัญพยานซึ่งเกรงกลัวอิทธิพล การข่มขู่ คุกคามอยู่แล้ว ก็อาจจะไม่กล้าที่จะให้การเป็นพยานและไม่ยินยอมให้คุ้มครองตน และการคุ้มครองพยานของพนักงานอัยการและพนักงานสอบสวนดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเป็นเพียงการให้เกิดความสะดวกแก่พยาน และการติดตามสอดส่องพยานเพื่อให้สามารถนำพยานไปเบิกความต่อศาลได้เท่านั้น หากเป็นกรณีที่พยานถูกอิทธิพลข่มขู่หรือจะได้รับอันตรายหรือจะหลบหนีตามระเบียบกำหนดให้พนักงานสอบสวนจัดหาที่พักอาศัยชั่วคราวแก่พยานก่อนเบิกความต่อศาลเท่านั้น จากที่กล่าวมาแล้วว่าพนักงานสอบสวนนั้นมีภาระหน้าที่ในการสืบสวน จับกุม ติดตามผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ต้องมีภาระในการรับผิดชอบต่อคดีอื่นๆ อีกหลายคดี จนทำให้การดำเนินการคุ้มครองพยานนั้นไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่ ประเทศไทยเท่าที่ผ่านมา ก็เพิ่งมีการคุ้มครองพยานอย่างเป็นทางการเพียงรายเดียวเท่านั้น การคุ้มครองพยานในประเทศไทยมีขั้นตอนหลายอย่างในการปฏิบัติทำให้พยานได้รับการคุ้มครองที่ล่าช้าเกินไปไม่ทันต่อการคุกคาม และในการปกป้องความลับของพยานนั้นอาจไม่รัดกุมเท่าที่ควรเพราะต้องมีการประสานงานกันหลายหน่วยงานไม่มีหน่วยงานใดที่มีอำนาจอย่างเต็มรูปแบบในการให้ความคุ้มครอง โดยเฉพาะสำนักงานคุ้มครองพยานซึ่งไม่มีอัตรากำลังคนในการปฏิบัติหน้าที่ให้ความคุ้มครองแก่พยานโดยตรง การอนุมัติให้พยานได้รับการคุ้มครองตามมาตราทวิไปหรือมาตรการพิเศษก็ต้องได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานคุ้มครองพยาน ซึ่งอาจทำให้เป็นอุปสรรคต่อการคุ้มครองพยานได้อย่างทันท่วงที จึงเห็นควรให้มีการแก้ไขในเรื่องดังกล่าว โดยสำนักงานคุ้มครองพยานควรมีบุคลากรที่ทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองพยานโดยเฉพาะ มีงบประมาณที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน และมีอำนาจในการปฏิบัติงานโดยตรงไม่ต้องผ่านการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ก็สามารถจัดการตามแผนงานคุ้มครองพยานได้ทุกขั้นตอน เช่นเดียวกับการคุ้มครองพยานของประเทศสหรัฐอเมริกา เพื่อบำเนินงานคุ้มครองพยานที่มีการให้ความคุ้มครองกับพยานได้อย่างรวดเร็ว สามารถรักษาความลับเกี่ยวกับพยานได้ เพราะการคุ้มครองพยานเป็นภาระหน้าที่

ที่ค่อนข้างยากลำบากและต้องใช้ความละเอียดรอบคอบเช่นกัน จึงจำเป็นจะต้องใช้เจ้าหน้าที่ที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีอีกด้วย เพื่อให้สามารถมีความรู้ ความเข้าใจในการคุ้มครองพยาน ได้เป็นอย่างดีและทำให้ระบบการคุ้มครองพยานมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง

การดำเนินการคุ้มครองพยาน

ประเทศไทย ให้สำนักงานคุ้มครองพยานดำเนินการเพื่อคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไป โดยการจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย การปกปิดมิให้มีการเปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้ ตามความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยาน ในลักษณะของคดีอาญา นอกจากนั้นยังให้ความคุ้มครองบุคคลที่พยานร้องขอรวมไปถึงสามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานซึ่งมีผลต่อการที่พยานจะมาเป็นพยานแล้วอาจไม่ได้รับความปลอดภัยด้วย โดยได้รับความยินยอมจากบุคคลเหล่านี้ การแจ้งและวิธีการดำเนินการให้ความช่วยเหลือเป็นไปตามระเบียบที่ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือหัวหน้าหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง การดำเนินการคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ โดยการย้ายที่อยู่ หรือจัดหาที่พักอันเหมาะสม จ่ายค่าเลี้ยงชีพ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิม ให้มีอาชีพ มีการศึกษา หรือดำเนินการให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามที่เหมาะสม ช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น ดำเนินการอื่นใดให้พยานได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร และห้ามมิให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเปิดเผยข้อมูลของพยาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม การกำหนดเหตุสิ้นสุดการให้ความคุ้มครองพยานในคดีอาญา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายอาจสั่งให้การคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษสิ้นสุดลง เมื่อมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่กำหนดไว้ การจ่ายค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยานในคดีอาญา และบทกำหนดโทษสำหรับผู้เปิดเผยความลับเกี่ยวกับสถานที่อยู่ ชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานหรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน ผู้ศึกษา เห็นว่าการสืบพยานในศาลก่อนฟ้องคดีต่อศาล และการสืบพยานผ่านระบบโทรทัศน์ก็ควรนำมาใช้กับการสืบพยานผู้ใหญ่ด้วยหากพยานมีความหวาดกลัวต่อภัยอันตรายจนไม่กล้าเบิกความต่อหน้าจำเลย หรือ พยานที่มีอายุเกินสิบแปดปีแต่ไม่เกินยี่สิบปีบริบูรณ์ ซึ่งในวัยนี้ ก็อาจจะยังไม่บรรลุนิติภาวะเพียงพอต่อการถูกกดดันจากภายนอกได้ หรือจากการถูกข่มขู่ การเผชิญหน้ากับจำเลย

เยอรมนี กลุ่มครองพยาน โดยเฉพาะข้อมูลส่วนบุคคลทั้งหมดของพยานจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ หากมีเหตุให้เกรงว่าการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เอกสารที่เกี่ยวข้องถึงตัวบุคคลนั้นจะได้รับการเก็บรักษาไว้ ณ สำนักงานอัยการ โดยจะไม่มี การนำส่งเอกสารนั้นต่อศาล และจะไม่มี การตรวจสอบเอกสารนั้นในช่วงระยะเวลาดังกล่าว เอกสารจะไม่ถูกนำไปไว้ในสำนวนจนกว่าการคุกคามพยานนั้นจะหมดไป และที่สำคัญมีการ แต่งตั้งที่ปรึกษาด้านกฎหมายให้กับพยานอย่างเป็นทางการด้วยค่าใช้จ่ายของรัฐ สำหรับพยาน ในคดีอาญาที่สำคัญ ศาลเยอรมนีมีบทบาทอย่างมากในการคุ้มครองพยานในชั้นพิจารณาของศาล โดยอาจมีคำสั่งให้มีการซักถามพยานนอกศาลโดยผู้พิพากษาที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพิเศษก็ได้ ศาลสามารถมีคำสั่งให้ผู้ต้องหาออกจากห้องพิจารณาระหว่างการซักถามได้หากเกรงว่าผู้ต้องหา ร่วมหรือพยานจะไม่พูดความจริงหากมีการซักถามต่อหน้าผู้ต้องหานั้น ศาลอาจให้มีการดำเนิน กระบวนพิจารณาโดยผ่านโทรทัศน์ หากเกรงว่าจะเกิดภัยอันตราย พยานจะต้องได้รับการคุ้มครอง จากอันตรายที่เป็นผลเนื่องจากการเข้าร่วมในกระบวนพิจารณาของศาล ผู้ศึกษาเห็นว่า การดำเนินการคุ้มครองพยานเยอรมนีมีความแตกต่างกับประเทศไทยที่มีความชัดเจนมากกว่า และมีระยะเวลาในการคุ้มครองนานกว่าของประเทศไทย ศาลมีหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองพยาน นอกจากนี้ มีการปกปิดฐานะที่แท้จริงของบุคคลนั้นไว้เป็นความลับระหว่างการพิจารณา โดยเฉพาะเมื่อมีเหตุให้เกรงว่าการเปิดเผยฐานะที่แท้จริงของบุคคลนั้นอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อ ชีวิต ร่างกาย หรือเสรีภาพของเจ้าหน้าที่สืบสวนนอกเครื่องแบบนั้นหรือของบุคคลอื่น จึงเห็นว่ ควรให้มีการคุ้มครองพยานภายหลังเสร็จสิ้นการพิจารณาคดีของศาลและมีการประเมินว่าภัย คุกคามพยานนั้นยังคงมีอยู่หรือไม่ หากมีอยู่ก็ให้ความคุ้มครองจนกว่าภัยคุกคามจะหมดไป หรือ เป็นการคุ้มครองแบบระยะยาวที่ให้พยานและครอบครัวย้ายที่อยู่อย่างถาวร แต่ประเทศไทยอาจ จะไม่ได้รับความปลอดภัยเท่าที่ควร

ประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ความคุ้มครองพยานและให้จัดทำบันทึกข้อตกลงกับพยานที่อยู่ใน ความคุ้มครอง เป็นผู้ที่มีหน้าที่พิจารณาว่าพยานคนใดสมควรเข้าอยู่ในโปรแกรมนี้โดยมีหลักเกณฑ์ การพิจารณากำหนดไว้โดยคำนึงถึงความจำเป็นในการที่จะให้บุคคลนั้นให้การที่มีความสำคัญกว่า อันตรายที่จะเกิดขึ้นต่อสาธารณะหรือไม่ ความเป็นไปได้จากพยานหลักฐาน ในประเทศไทยยังไม่ มีบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาก่อนการให้ความคุ้มครองพยานที่ชัดเจนในด้วบท กฎหมาย จึงเห็นควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาพยานที่สมควรได้รับความคุ้มครอง รวมถึงควรมีการบัญญัติให้มีการคุ้มครองฉุกเฉินด้วยเพื่อให้รวดเร็วและทันต่อการคุกคาม เช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา การจัดให้พยานย้ายที่อยู่ใหม่และให้ความคุ้มครองด้านอื่นๆ แก่พยานหรือผู้ที่จะมาเป็นพยานในการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีที่อยู่ภายใต้เขตปกครอง

ของรัฐบาลกลางหรือเขตปกครองของมลรัฐใด ในคดีเกี่ยวกับกิจกรรมขององค์กรอาชญากรรมหรือความผิดอันร้ายแรงอย่างอื่น ถ้าเห็นว่าอาจจะเกิดการกระทำความผิดอันเป็นการประทุษร้ายพยานอันเนื่องมาจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีดังกล่าวข้างต้นนั้น หรือความผิดตามกฎหมายมลรัฐอันมีสภาพอย่างเดียวกันต่อพยาน อัยการสูงสุดอาจจัดให้ย้ายซึ่งที่อยู่ใหม่ หรือให้ความคุ้มครองอย่างอื่นแก่ครอบครัวหรือบุคคลซึ่งมีความใกล้ชิดกับพยานหรือผู้ที่จะเป็นพยานนั้นหากว่าครอบครัวของเขาหรือบุคคลผู้ใกล้ชิดนั้นจะประสบกับอันตราย อันเนื่องมาจากการให้ความร่วมมือในการเป็นพยานในกระบวนการยุติธรรมด้วยเช่นกัน ซึ่งคล้ายคลึงกับของประเทศไทยที่มีมาตรการในการย้ายที่อยู่และให้ความคุ้มครองพยานในคดีร้ายแรง รวมถึงการย้ายครอบครัวหรือบุคคลใกล้ชิดกับพยานด้วยเช่นกัน โดยกฎหมายป้องกันอาชญากรรมของสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติการให้ความคุ้มครองพยานซึ่งถือเป็นกฎหมายที่เป็นแนวคิดในการให้ความสำคัญของการคุ้มครองพยาน โดยอาจจัดการให้มีการย้ายถิ่นที่อยู่ของพยานและครอบครัวให้พ้นจากเขตอันตราย ไปยังเขตที่ปลอดภัย รัฐจะร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเปลี่ยนชื่อ นามสกุล ตามที่ตั้งใหม่ให้พยานและครอบครัวพร้อมจัดทำเอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดขึ้นแทนของเดิม รัฐจะจัดหาบ้านพักการรักษาพยาบาล การฝึกงาน สถานที่ศึกษาของบุตรและจัดหางานให้ใหม่ตามความรู้ความถนัดของพยาน รัฐจะให้ค่าครองชีพเบื้องต้น จนกว่าพยานจะช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้ รัฐจะให้ความคุ้มกันพยานตลอด 24 ชั่วโมง ขณะเมื่อพยานไปให้การหรือไปเบิกความต่อศาล และก่อนที่จะมีการให้ความคุ้มครองแก่บุคคลใดตามบทบัญญัตินี้ อัยการสูงสุดจะต้องทำข้อตกลงกับพยานที่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งในข้อตกลงจะต้องแสดงให้เห็นถึงภาระหน้าที่ของพยาน จะเห็นได้ว่าในส่วนของการดำเนินการคุ้มครองพยานเมื่อขณะพยานไปให้การหรือไปเบิกความต่อศาลนั้นมีความเหมือนกันกับประเทศไทยแต่ในด้านการจัดทำบันทึกข้อตกลงกับพยานนั้นในประเทศไทยไม่ได้มีบทบัญญัติให้จัดทำข้อตกลงดังกล่าวไว้ในบทบัญญัติกฎหมาย ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่า ในประเทศไทยควรมีการทำความตกลงกับพยาน โดยทำบันทึกข้อตกลงเช่นเดียวกันเพื่อให้พยานได้ทราบเงื่อนไขและทราบถึงการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องในระหว่างที่ได้รับการคุ้มครอง ประเทศสหรัฐอเมริกามีการคุ้มครองแบบระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งแม้การคุ้มครองพยานในระบบระยะยาวที่อาจต้องใช้เวลามากกว่าปีก็ไม่ต้องใช้เงินจำนวนมาก เพราะพยานจะสามารถดำเนินชีวิตด้วยตนเองหลังจากให้การเป็นพยานแล้ว ไม่จำเป็นต้องใช้เงินสนับสนุนอยู่ตลอดเวลา หรืออาจต้องใช้งบประมาณซึ่งได้มาจากขีดทรัพย์ของผู้กระทำความผิดโดยการนำไปขาย และเงินสนับสนุนจากสภาองเกรส

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ค.ศ. 1994 ของประเทศออสเตรเลีย ถือเป็นหลักกฎหมายคุ้มครองพยานที่วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานอย่างมี และสามารถทำให้พยานกล้าที่จะมาเป็นพยานเพื่อเป็นการล้มล้างอาชญากรรมองค์กรต่าง ๆ รัฐจึงกำหนดให้มีการจัดตั้ง โครงการ

คุ้มครองพยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองพยานของประเทศออสเตรเลีย โดยอำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองพยานของประเทศออสเตรเลีย ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเป็นผู้มีอำนาจและรับผิดชอบในโครงการดังกล่าว รวมถึงเป็นผู้ลงทะเบียนพยานที่เข้าสู่โครงการโดยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โดยให้เฉพาะผู้บัญชาการตำรวจบุคคลที่ดำรงตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งและบุคคลใดๆ ที่ได้รับมอบหมาย จากผู้บัญชาการตำรวจเท่านั้นที่จะมีอำนาจเข้าถึงข้อมูลใดๆ ทางทะเบียน และรวมถึงเอกสารใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับทะเบียนดังกล่าว รวมถึงจะต้องผ่านการตรวจสอบและการประเมินความน่าไว้วางใจของระบบการเก็บทะเบียน

ผู้ศึกษาเห็นว่า ประเทศไทยควรมีการดำเนินการคุ้มครองพยานในระยะยาวที่ชัดเจน เหมือนกับของประเทศสหรัฐอเมริกา เยอรมนีและออสเตรเลียโดยอาจมีการใช้งบประมาณการดำเนินการคุ้มครองพยานในระยะยาวซึ่งได้มาจากการยึดทรัพย์ของผู้กระทำความผิดเช่นเดียวกับของประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อให้สามารถมีงบประมาณอย่างเพียงพอในการดำเนินการคุ้มครองพยานในประเทศไทย

สำหรับการคุ้มครองผู้ร่วมกระทำผิดที่เป็นพยานให้รัฐก็จะได้รับการคุ้มครองเท่าเทียมกันเหมือนพยานทั่วไปตามมาตรการต่างๆ ที่โครงการคุ้มครองพยานกำหนดไว้เนื่องจากมีความเสี่ยงต่อภัยอันตรายเช่นเดียวกับบุคคลภายนอก ซึ่งได้ให้กรมราชทัณฑ์มีหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัย ให้พยานในเรือนจำ เพราะแม้จะอยู่ในชื่ออื่นพยานก็ยังคงถูกดำเนินคดีและรับโทษในเรือนจำตามกฎหมายต่อไป ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรให้ความคุ้มครองกับพยานที่อยู่ในเรือนจำด้วย หากจำเป็นเพราะพยานที่เป็นผู้กระทำผิดอาจไม่ได้รับความปลอดภัยจากการที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความผิดในลักษณะองค์กรอาชญากรรมด้วยเช่นกัน